

פרד"ס לשולחן שבד

אוצרות גזוים מגאונותם וחדיפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גלין 665 שנה י"ג - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת צד תשפ"ז

מהו "זוה אשר תעשה" האמור בעשיית התיבה

זוה אשר תעשה אותה שלש מאות אמה אורך התיבה וחמישים אמה רוחבה ושלושים אמה קומתה (ו טו) בפר' בא נאמר ה' החודש הזה לכם ראש חדשים (יב-ב) ובמכילתא איתא כל מקום שנאמר "זוה" הכוונה שהראה הקב"ה למשה באצבעו, שמשה התקשה בחיזוק הלבנה עד שהראהו הקב"ה באצבעו, וכן אצל הבהמות הטורות והטמאות התקשה משה הראהו הקב"ה באצבעו "זוה לכם הטמא" (ויקרא יא-כט) וכן התקשה המעשה המנורה הראהו הקב"ה באצבעו "זוה מעשה המנורה" (במדבר ח-ד).

ולפי"ז אף כאן שאמר הקב"ה לנח זוה אשר תעשה צריך לפרש שהראהו באצבעו וצ"ע מה שייך לומר כאן שהתקשה נח בעשיית התיבה.

(א-ה) ונראה ליישב ובהקדם, במדרש תנחומא על פסוק זה איתא מלמד שלמד הקב"ה עם נח תורה ואמר לו עתיד לעמוד אחד מבניך ולעשות משכן ולומר עשר אמות אורך הקרש, וכע"ז איתא במדרש רבה (פרל"א) עה"פ זוה אשר תעשה אותה א"ר ידון זה וזה עתיד אחד למוד באמתך הדא הוא דכתיב הארך אמות במידה הראשונה אמות שישים ורוחב אמות עשרים (דה"ה ג), והקשה המהרי"ל דיסקין מנין לחז"ל לדרוש מכך שנח למד תורה, דמשמע שהוקשה לחז"ל קושיא שמחמתה פירשו כך.

ופירש המהרי"ל דהוקשה לחז"ל כאשר אמר הקב"ה לנח את מידותיה של התיבה מנין ידע נח שיעור המידות, מנין ידע כמה הם שלש מאות אמה דמנין לו כמה היא אמה, דאין לומר שידע זאת ע"פ שיעור האמות שנהגו באותו הדור שהרי פרש"י עה"פ ותמלא הארץ חמס שהמוכר היה מוכר באמה קטנה והקונה לוקח באמה גדולה וכך היו גוזלים זה את זה ונח שהיה איש צדיק באיזה אמה ימדוד קטנה כגזילת המכור או גדולה כגזילת הקונה, אלא בהכרח שהקב"ה למד עמו תורה ולמד עמו מלאכת המשכן ושם למד עמו כדברי הגמ' בסוכה (ה) דאמת בנין נמדדת באמה בת ששה טפחים ומזה ידע נח לעשות שיעור התיבה באמה בת ששה, וזה ביאור המדרש דהוכח מעשיית התיבה שלמד הקב"ה עם נח תורה, אלו דברי המהרי"ל דיסקין.

וע"פ דבריו יתפרש כמין חומר דאף אצל נח שאמור "זוה אשר תעשה" יש לדרוש שהראהו הקב"ה באצבעו מידות התיבה שהרי נח לא היה יודע מה הוא שיעור אמה והראהו הקב"ה באצבעו דאמת הבנין היא אמה בת ששה ועפי"ז הראהו מידות התיבה באצבעו).

אבני שהם

אימתי שקעו שוליה של התיבה המים וכיצד תמיד היתה שקועה שיעור י"א אמה

ויגברו המים וירבו מאוד ותלך התיבה על פני המים (ז יח) יתכן לפרש כוונת התורה "ויגברו המים" כעין המפורש בגמ' ב"ב (עג:) וברש"י שם שכשיש מים כבדים דבר הנופל בהם אינו

שוקע, ולפי"ז י"ל כאן שהתהומות שנפתחו והמבול שירד שהיו בו גופרית ומלח היו מים כבדין והתיבה לא שקעה בהם כמעט כלל וכל שוליה היו מעל למים והיתה צפה מעליה וזו כוונת הפסוק שע"י "ויגברו המים" תלך התיבה על פני המים" ולא שקעה בהם כלל.

וכך היה כל הארבעים יום שירד המבול אבל לאחריהם במאה וחמישים יום שהמבול הפסיק לרדת החלו המים להיות יותר קלים כי לאט לאט שקעו שהמלח וגופרית והחלה תחתית התיבה לשקוע במים ולא היו כל שוליה מעל פני המים, וברש"י (בפסוק ד') כתב שהתיבה היתה שקועה י"א אמה במים כל' קומת התיבה היתה ל' אמה ומתוכם י"א אמה היו משוקעים במים שזה קצת יותר משליש, וצ"ל דזה לא קאי על המ' יום שירד המבול שאז מחמת כבדות המים היתה כמעט כולה על פני המים.

ועל פי זה יש להסביר ענין נכבד בחשבון שקיעות התיבה במים, רש"י מחשב סדר הדברים שהמבול החל ב"ז חשוון למשך מ' יום ופסק בכ"ז כסליו ומאז היה מאה וחמישים יום ולא נחסר והיה זה עד ר"ח סיון ומאז החלו להיחסר ואחר י"ז יום ב"ז סיון נחה התיבה על הרי האררט והמשיכו המים להיחסר עד שבר"ח אב נראו ראשי ההרים, והנה כשפסק המבול היו המים גבוהים ט"ו אמה מראשי ההרים וא"כ בר"ח סיון שעד אז לא נחסרו היו עדיין גבוהים מראשי ההרים ט"ו אמה ומאז החלו להיחסר ואחר ב' חודשים נראו ראשי ההרים כל' שבס' יום נחסרו ט"ו אמה ולפי"ז נחסר שיעור רבע אמה ליום שכך במשך ס' יום נחסרו ט"ו אמה והרי ב"ז סיון נגעה תחתית התיבה בראשי ההרים וא"כ אחר ט"ז יום של חיסור המים נגעה, ומעתה צא וחשב אם כל יום נחסרה רבע אמה הרי שבט"ז יום נחסרו ד' אמה ועדיין היו גבוהים המים י"א אמה מראשי ההרים וכיצד נגעה בהרים בהכרח שהיתה שקועה י"א אמה במים לכן נגעה, אלו דברי רש"י.

משמע מדברי רש"י שתמיד היתה השקיעות של התיבה במים שיעור י"א אמה שלכן כאשר כל יום נחסרה רבע אמה נגעה בראשי ההרים אחר ט"ז יום, וקשה הרי ע"פ הטבע צריך להיות ששקיעות התיבה במים תלוי בכובדה שכלל שהתיבה יותר כבדה שקועה יותר, והרי בתיבה הכניסו אוכל לשנה שלימה וככל שעבר הזמן נפחת האוכל והיתה התיבה קלה יותר וצריך להיות שכלל שעבר הזמן היתה התיבה פחות שקועה במים וכיצד פירשו חז"ל שכל הזמן היתה שקיעות התיבה שווה, וזה ודאי אינו דאם אכן כך היה הרי שאחר ט"ז יום לא היתה נוגעת בראשי ההרים דא"כ בט"ז יום נפחתו ד' אמות אך באותו הזמן שקיעות התיבה פחות מ"א אמה.

ואולם ע"פ המבואר שמי המבול היו כבדים והספינה לא שקעה בתוכם במשך המ' יום שירד המבול ואחר המ' יום והחלו אט אט לשקוע המלח וגופרית והחלה התיבה לשקוע עד שהגיע לשקיעות של י"א אמה, א"כ יש לפרש שאכן ככל שהיתה התיבה קלה היתה צריכה להיות שקועה פחות אך מאידך ככל שעברו הימים ירדה כבדות המים, והיו ב' ענינים משתנים כל יום שכל יום ירדה כבדות המים וכל יום נחסר ממשקל התיבה ושפיר לומר שתמיד היתה התיבה שקועה י"א אמה, שבתחילת השנה

האם הדגים הותרו באכילה אחר המבול

כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל (ט ג) בימי אדם הראשון הותר לאוכל רק ירק השדה אבל בהמות ובעלי חיים נאסרו לו באכילה ואחר המבול התיר הקב"ה לנח לאכול בעלי חיים.

והטעם י"ל דמהיכתי תיתי לאדם לאכול בעלי חיים אחר דאינו עדיף ממנו אבל אחר המבול שכל הבעלי חיים מתו ונשארו רק אותם בעלי חיים שהציל נח וכל הבעלי חיים מכאן והילך היו בזכותו הרי שקנה עליהם בעלות ולכן הותר לו לאוכלם.

והנה הדגים לא מתו במבול כדאיתא בזבחים (קיג:) א"כ על הדגים אין לנח בעלות דלא ניצלו בזכותו ועדיין יקשה במה עדיף האדם מהם ונאסרו לו באכילה, (ומש"כ כל רמש דמשמע הכל מ"מ האדם מצד עצמו לא רצה לאוכלם דאינו עדיף מהם).

אבל במתן תורה שאם לא היו בני"י מקבלים את התורה היה העולם חוזר לתהו והכל היה נחרב כולל הדגים נמצא שע"י שישראל קיבלו את התורה ניצלו הדגים א"כ מעתה יש לאדם בעלות אף על הדגים ומעת מתן תורה החלו לאוכל דגים ומה"ט יש לאכול דגים בשבת כי לכו"ע בשבת ניתנה תורה א"כ לראשונה אכלו דגים בשבת.

(א.ה) - ויש לתמוה הרי בני"י אמרו בהיותם במדבר "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנים" הרי שאכלו דגים קודם מתן תורה, אך יש מפרשים דאדרבא זה ביאור הפסוק שאמרו "אשר נאכל חנים" וקשה מהו חנים וי"ל דזה גופא הכונה שאכלו בחינם ר"ל למרות שעדיין לא קיבלו את התורה ובדין אין להם עליונות על הדגים ואפ"ה אכלום, ויש להוסיף שמתיישב היטב שהרי איהו נמי מודה שכשהותר לנח כל רמש אף הדגים בכלל ורק שנח מצד עצמו לא רצה לאוכלם כי הרגיש שאין לו בעלות עליהם וא"כ ישראל נמי מעיקר הדין יכלו לאוכל רק שנמנעו כיון שאין להם עליונות עליהם ומ"מ במצרים אכלו כי מעיקר הדין הותר להם אלא שהרגישו שאכלו בחינם ר"ל בלי שמירת תורה ומצוות. וארווחנא עוד דיש מי שהקשה שבאבן עזרא וברמב"ן כאן כתבו בפירוש שאף הדגים הותרו ושלא כמשנ"ט ולהנ"ל מיושב דאה"נ הדגים הותרו מעיקר הדין ורק שנח נהג בהם איסור כנ"ל).

מגיד דבריו ליעקב
לר' בעריש מביעלא

גדר זמן החיוב בפרו ורבו

ואתם פרו ורבו (ט ז) לכא' זמן קיום מצוות פו"ר הוא מבן י"ח כדאיתא באבות (פ"ה) בן י"ח לחופה.

ובקידושין (כט:) איתא שאם עבר כ' שנה ולא נשא אשה כ' תיפח עצמותיו של זה, ויש להקשות אם זמן החיוב הוא מבן י"ח מדוע תיפח עצמותיו רק מבן כ'.

ויש ליישב שאכן הזמן הוא מבן י"ח ברם כיון שהעונש על ביטול עשה זה הוא בידי שמים דהקב"ה אומר תיפח עצמותיו והרי דיני שמים אין מענישים פחות מבן כ' לכן רק כשמגיע לבן כ' אומר הקב"ה תיפח עצמותיו של זה.

אך ברמב"ם (פס"ו מאישות ה"ב) משמע לא כך שכתב "עבר כ' ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל עשה" משמע שהביטול עשה אינו מתחיל מבן י"ח ורק שהעונש מבן כ' אלא שהביטול עשה מתחיל רק מבן כ'.

לכן צ"ל דזמן מצוה זו מתמשך מגיל י"ח עד גיל כ' דזה עיקר זמן החיוב לכן בהיותו בן י"ח לא חשיב עדיין שביטל המצוה ורק מבן כ' שעבר עיקר הזמן נחשב שביטל המצוה.

משאת המלך

לפי כובד התיבה היתה צריכה להיות שקועה יותר מי"א אמה אלא שכבידות המים מנעו ממנה לשקוע וככל שנפחתה כבידות המים החלה לשקוע ואף כאשר היתה קלה מאוד היתה צריכה להיות שקועה י"א אמה, ולכן הפחתת משקל התיבה לא גרם לתיבה לצוף יותר גבוה דכנגדה הוקלו המים מכבידותן ושקעה התיבה.

מהרי"ל דיסקין

מדוע דוקא העורבים הביאו לחם ובשר לאליהו הנביא

וישלח את העורב ויצא יצוא ושוב עד יבשת המים מעל הארץ (ח ז) רש"י כתב עד יבשת המים פשוטו כמשמעו אבל מדרש אגדה מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעצירת גשמים בימי אליהו שנאמר והעורבים מביאים לו לחם ובשר, (א.ה) - ראיתי שיש המרמזים זאת דמילת יבש"ת מהסוף להתחילה עולה תשבי שזה אליהו הנביא.

ויש להקשות מדוע היה העורב מוכן דוקא לשליחות זו ולא היה מוכן לשליחות של נח לראות אם כלו המים.

ויש לפרש ע"פ דברי הגמ' בעירובין (כב.) שהעורב הוא עוף אכזרי והרי השליחות של נח היתה לטובה לראות אם קלו המים ואפשר לצאת לכן לא היה העורב מוכן לשליחות זו דהוא אכזרי בטבעו וזו שליחות טובה משא"כ אצל אליהו הנביא היה מוכן לשליחות כי התוצאה של השליחות היא רעה לעולם שהרי הסיבה שאליהו ברח מפני שאמר שלא ירדו גשמים והביא רעב לעולם ואם לא היה מי שיפרנסו ויכלכלו במדבר היה מוכרח לחזור לעיר והיה מפסיק הרעב בעולם וע"י שהעורבים הביאו לו לחם ובשר יכל להישאר יותר זמן במדבר ונמשך הרעב ושליחות שכזו מתאימה לאכזריותו של העורב.

(א.ה) - ויש להוסיף בזה שבקובץ תורה מציון (ג סו"ס טז) נמי מבואר כך בסגנון אחר קצת שהקשה מדוע דוקא העורב שהוא אכזרי הביא אוכל לאליהו ותי' דאדרבא שליחות זו גרמה רעה לעולם ומתאימה לעורב.

ונראה ליישב בעוד אופנים מדוע דוקא העורב היה שליח להכי, א. בגמ' חולין (ד: ה.) הגמ' דנה במעשה זה באריכות שהביאו העורבים מביתו של אחאב והגמ' מנסה להוכיח מכך אם מותר לאכול משחיטת מומר עיי"ש ועכ"פ הרי שהעורבים היו כביכול גונבים לחם ובשר מביתו של אחאב כל יום ונותנים לאליהו הנביא ומה"ט עשו זאת דוקא העורבים שלהם מתאים לגנוב כי יש להם טבע אכזרי ובפרט דאיתא עוד בגמ' גיטין (מה.) שהעורב שקרן ואיתא בגמ' סנהדרין (קח) שהעורב פרוץ בעריות, הרי שמתאים לו אף לגנוב.

ב. עוד י"ל שבמדרש תנחומא (פר' מסעי) וכן במדרש רבה (וקירא יט) איתא שלא מאחאב היו מביאים לאליהו אלא מיהושפט לפי שלא היו רוצים העורבים להיכנס לביתו של אחאב שהיה מלא בעבודה זרה, וצינו לזה המהרי"ץ חיות והמלא הרועים בחולין, והנה לפי"ז יש לתמוה ע"ד הגמ' שנקטה שהביאו מביתו של אחאב כיצד נכנסו לבית מלא בעבודה זרה ולהנ"ל י"ל דאדרבא מה"ט היו אלו העורבים שמאחר ויש להם טבע אכזר ושקרן ופרוץ הם המתאימים ביותר להיכנס לבית שמלא בע"ז, ואף לדעת המדרשים י"ל שהיה דוקא עורב דהרי לדבריהם לקחו מיהושפט שלא היה רשע כאחאב וגנבו ממנו והכי מתאים לכך הוא העורב כתירוף הראשון).

גור אריה למהר"ל